

از «حکمت» تا «کارکردگرایی»

تحلیلی نو از ماهیت پارادایم فکری صدرالمتألهین

حسن رهبر^(۱)

حمید اسکندری^(۲)

چکیده

مسائل و روش فکری او لحاظ شود. بر این مبنا، نویسندگان معتقدند با لحاظ نمودن سه نکته میتوان رویکردی بهینه به نظام فکری صدرایی داشت. این سه نکته عبارتند از: تمایز حقایق عقل از حقایق ایمان، حذف آنچه با روش فلسفی ناسازگار یا ناهمسوست و تعیین محدوده و قلمرو عقل در برابر نقل و عرفان. در این مقاله ضمن ارائه دیدگاه صدرالمتألهین درباره نظام فکریش، تلاش شده با تبیین اندیشه صدرایی از منظر محتوایی و شرایط بیرونی، تحلیلی نو درباره نظام فکری ملاصدرا ارائه گردد.

تبيين ماهيت پارادایم فکری ملاصدرا، بعنوان نظام فلسفی جامع در جهان اسلام، همواره مورد بررسی پژوهشگران بوده است. تاکنون هشت دیدگاه در اینباره مطرح شده است؛ بعضی نظام فکری ملاصدرا را فلسفه، گروهی عرفان و عده‌یی کلام دانسته‌اند اما گفته‌ها و نوشته‌های او نافی این دیدگاه‌هاست. او مایل است نظام اندیشه‌یی خود را «حکمت» نام نهد که عبارتست از علم به خدا و صفات و افعال او با روش توأمان برهانی و عرفانی. اما به اعتقاد نگارنده، حکمت هویتی مستقل از سه مشرب فکری فلسفه، کلام و عرفان ندارد و نمیتوان آن را مکتبی مستقل لحاظ نمود. از اینرو، برای تبیین دقیق نظام فکری او باید افزون بر بررسی‌های درونی و محتوایی، از منظر بیرونی نیز به زیست جهان ملاصدرا نگریست. با در نظر گرفتن این امر، میتوان مکتب صدرالمتألهین را از منظر درونی، «کارکردگرایی وفاق‌بخش» – بمعنای تلاش برای کاربردی نمودن آن و وحدت میان مشارب فکری سه‌گانه – دانست و از منظر بیرونی، «زمان‌شناسانه مردم‌نگر»؛ یعنی شرایط فکری، اجتماعی و سیاسی عصر وی باید در تبیین مباحث،

کلیدواژگان: حکمت، کارکردگرایی، روش زمان‌شناسانه، حکمت متعالیه، صدرالمتألهین.

۱. طرح مسئله

تبيين ماهيت پارادایم فکری ملاصدرا همواره موضوعی برای نظریه‌پردازی محققان و پژوهشگران حوزه فلسفه اسلامی بوده است. آنچه تاکنون در اینباره بیان شده، در هشت دیدگاه قابل عرضه است:

(۱) التقاط‌انگاری فلسفه ملاصدرا: این دیدگاه او را

* تاریخ دریافت: ۹۸/۹/۱۷ تاریخ تأیید: ۹۹/۲/۹

(۱). استادیار گروه فلسفه و حکمت اسلامی دانشگاه سیستان و بلوچستان (نویسنده مسئول)؛ h_rahbar@theo.usb.ac.ir

(۲). استادیار گروه فلسفه و حکمت اسلامی دانشگاه سیستان و بلوچستان؛ dr.hamid.eskandari@theo.usb.ac.ir